

İKİ AYRI MİLLET Mİ OLUŞUYOR?

10 Mart 2022

Yıldırım Koç

İngiltere'nin ünlü başbakanlarından Benjamin Disraeli (1868 yılında ve 1874-1880 döneminde başbakanı) 1845 yılında yayımlanan *Sybil veya İki Ulus* isimli romanında, zenginleri ve yoksulları kastederek, İngiltere'de "aralarında hiçbir ilişki ve sempati bulunmayan; sanki değişik bölgelerde yaşayan veya farklı gezegenlerin yaşayanları imişler gibi bir diğerinin alışkanlıkları, düşünceleri ve duyguları konusunda cahil olan" "iki ulus" bulunduğundan söz ediyordu. Friedrich Engels de 1844 yılında yayımlanan *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu* kitabında bu ülkede burjuvazi ile işçi sınıfının ayrı birer ırk, ayrı birer ulus olduğunu belirtiyordu: "Bütün bunlar dikkate alındığında, bir süreç içinde işçi sınıfının İngiliz burjuvazisinden tümüyle ayrı bir ırk olmuş olması şaşırtıcı değildir. Burjuvazinin, yeryüzündeki her bir ulusla, ortasında yaşadığı işçilerden daha fazla ortak noktası vardır. İşçiler, burjuvazinkilerden farklı lehçeler konuşmakta, farklı düşünce ve ideallere, başka geleneklere ve ahlaki ilkelere, farklı bir dine ve diğer politikalara sahiptirler. Buna göre, (işçiler ve burjuvazi, Y.K.) ancak ırk farklılığının onları farklı kılabilceği kadar radikal bir biçimde birbirine benzemeyen iki ulustur."

Türkiye'de günümüzde "orta sınıf kalmadı" veya "orta sınıf ortadan kalktı" yorumunu yapanlar, gelecekte böyle bir duruma mı işaret ediyor? Türkiye'de sınıf ilişki ve çelişkilerinde bir nitelik değişimi mi yaşıyoruz?

Kanımcı, Türkiye'de sınıf çelişkileri konusunda geçmişten çok farklı bir sürecin henüz başındayız.

Söylemeye gerek yok. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze tabii ki sınıflar vardı. Ancak bu sınıflar arasındaki çıkar çelişkileri çok belirleyici değildi. Yoksul köylülükle toprak ağaları arasında bazı bölgelerde dönem dönem eyleme dönüştüren sorunlar yaşandı. Ancak bunlar sınırlıydı. İşçi sınıfı ile sermayedar sınıf arasında birçok kez eyleme dönüştüren sorunlar oldu. Ancak bunlar, işçilerin bir sınıf olarak kitlesel biçimde kapitalizme karşı çıkmalarına yol açmadı. Bazı işyerlerinde yaşanan grevler, çeşitli direnişler, vb., mevcut kapitalist düzenin sınırları içinde verilen demokratik mücadelelerle önemli ölçüde çözüme kavuşturuldu.

Türkiye'de her zaman yoksullar ve zenginler vardı. Ancak yoksullaşma azdı ve yoksullarla zenginler arasındaki çelişkiler, ciddi sınıf çatışmaları biçiminde gerçekleşmedi. Bugün durum farklı. Bir süredir, yeni bir sürecin içindeyiz, henüz başlangıcındayız.

Geçmişte yoksullar ve zenginler vardı; ancak yoksulların durumu her gün bir parça iyileşiyordu veya iyileşeceğine inanılıyordu. Daha iyi günlerin yaşanacağına dair bir umut vardı ve bu umut birçok durumda gerçekleşiyordu da. Yoksulluk ve yoksullaşma iki ayrı kategoridir. Yoksul insanın tepkisi ile yoksullaşan insanın tepkisi birbirinden çok farklıdır. Yoksulluk vardı, ancak yoksullaşma ancak çok istisnai durumlarda söz konusuydu.

Geçmişte zenginlerin tüketim kalıpları ile yoksulların tüketim kalıpları arasında uçurum olmazdı. Zenginin evine her gün et giriyorsa, yoksulun evine kurban bayramında girerdi. Zenginin atı ve at arabası varsa, yoksulun eşeği vardı. Zenginin evinde halısı, yoksulun evinde çulu bulunurdu. Zengin de yer yatağında yatardı, yoksul da. Zenginle yoksul genellikle aynı mahallede otururdu; mahalleler ayrılmamıştı. Zengin, zenginliğini gösteriş olarak kullanmaz, zenginliğinin görevi olan yardımlaşmayı ve dayanışmayı ihmal etmezdi. Zengin, zenginliğiyle yoksulu ezmezdi. Zenginle yoksul aynı camiye gider, namazda aynı safta yanyana namaz kılardı. Ramazanlar ve teravih namazları, farklı toplumsal sınıflardan insanların kaynaştığı durumlardı. Ayrıca, "elle gelen düğün bayram" idi.

Bu listeyi uzatabilirsiniz.

Tabii ki zengin ile yoksulun yaşamlarında önemli farklar vardı; ancak bunlar çatışmalara neden olabilecek biçimde değildi. Toplumsal yapı, bu çelişkileri yumuşatmanın araçlarını da geliştirmişti.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında karaborsacılık sayesinde epeyce servet biriktirenler ve savaş sonrası dönemde büyük toprak sahipleri, gösterişçi tüketime yöneldi. Ancak bu dönemki kitle iletişim araçları, bu zenginlerin lüksünü ve israfını pek teşhir etmedi. Radyonun yayınları farklıydı. Televizyon

yoktu. Yeşilçam filmlerinde zengin kız ve yoksul delikanlı mutlu sona ulaşırdı. Zalimlik yapan patronlar eninde sonunda yola gelirdi, vb. Ayrıca, nasıl tanımladığınıza bağlı olarak da “yoksulluk” vardı, ancak yoksullaşma yoktu. Kapitalizmin altın çağının yaşandığı 1946-1973 döneminde, yoksul köylülerin üç beş toprak işgali de, işçilerin birkaç yüz taneyle sınırlı eylemleri de, düzenin sınırları içinde çözüme kavuşturulabilen çelişkilerdi.

1980’li ve 1990’lı yıllar için de benzer değerlendirmeler yapılabilir. Bu konulara ilişkin görüşlerimi daha önce birkaç kez yazmıştım. Burada tekrarlamıyorum.

Günümüzde ise çok farklı bir süreç yaşıyoruz.

Bunun göstergelerinden biri, çeşitli televizyon kanallarındaki yorumcuların, “orta direk kalmadı” tespitidir. Sermayedar sınıfın temsilcileri ve sözcüleri de, “gelir dağılımındaki bozulma”dan yakınmaya başladı. Gelir dağılımındaki bozulmanın ötesinde servet dağılımında da çok büyük bir farklılık da ortaya çıktı.

Türkiye giderek derinleşen bir ekonomik kriz yaşıyor. Rusya-Ukrayna savaşından en çok etkilenen ülkeler sıralandığında, savaşan ülkelerden sonra ilk sırayı Türkiye alıyor. Uluslararası piyasalarda petrol ve doğal gaz fiyatı artıyor. Türk Lirası’nın değeri, siyasal iktidarın çeşitli çabalarına rağmen, düşüyor. Benzin ve motorin fiyatları her gün artıyor ve tüm ürünlerini fiyatlarını daha da artırıyor. Hayatımızın ayrılmaz bir parçası olan elektrik ve doğalgaz faturaları can yakıyor. Enflasyon yüksek düzeyde seyrediyor. Önümüzdeki aylarda enflasyon oranında daha da yükselme olasılığı yüksek. Güneş çarığı sıkıyor, çarık da ayağı.

Bu durumda işçiler, memurlar, işsizler, emekliler, esnaf-sanatkar ve küçük üretici köylülük, Türkiye tarihinde ilk kez birlikte yoksullaşılıyor. Bu insanların büyük bölümü, belirli bir süre rahat yaşamış, borçlanarak da olsa evini ve arabasını almış, ev eşyalarını değiştirmiş, çocuklarına üniversite eğitimi verdirebilmiş bir kesim. Bunlar şimdi yoksullaşılıyor. Yoksul değiller, ancak yoksullaşıyorlar. Büyük servet sahipleri, yoksuldan değil, yoksullaşandan korkmalıdır.

Diğer tarafta kârlarını artıran, diğer insanlardan ayrı ve güvenli sitelerde ve villalarda oturan, olağanüstü lüks bir yaşam sürdüren, müthiş bir israf içinde yaşayan, diğer insanlara tepeden bakan ve onları çeşitli biçimlerde aşağılayan bir kesim var. Bu kesimin yaşam düzeyi ve biçimi, sosyal medya, televizyon dizileri, filmler aracılığıyla da iyice görünür vaziyette. Ayrıca, geçmişin zenginlerinin mütevazı yaşam anlayışları yerine, müthiş bir lüks ve israf çok açık bir biçimde sergileniyor. Gözü olan herkes, toplumdaki sınıf farklılaşmasını görüyor. Kendisi yoksullaşırken daha da zenginleşenler tepki çekiyor.

Birkaç örnek vereyim.

Akbank’ın 2020 yılının son çeyreğinde net kârı 1,8 trilyon liraydı. 2021 yılının son çeyreğinde, yüzde 158’lik artışla, 4,8 trilyon lira oldu.

Garanti Bankası’nın 2020 yılının son çeyreğinde net kârı 1,1 trilyon liraydı. 2021 yılının son çeyreğinde yüzde 253 artışla 4,0 trilyon lira oldu.

İş Bankası’nın 2020 yılının son çeyreğinde net kârı 1,5 trilyon liraydı. 2021 yılının son çeyreğinde yüzde 329 artışla 6,5 trilyon lira oldu.

Koç Holding’in 2020 yılının son çeyreğinde net kârı 2,5 trilyon liraydı. 2021 yılının son çeyreğinde yüzde 128 artışla 5,8 trilyon lira oldu.

Sabancı Holding’in 2020 yılının son çeyreğinde net kârı 927 milyar liraydı. 2021 yılının son çeyreğinde yüzde 458 artışla 5,2 trilyon lira oldu.

Bu kesimin (abartmıyorum) lüks bir mağazada sıradan on bir (11) adet bez mendil için ödediği fiyat, günümüzde bir aylık net asgari ücrete eşittir.

Bu gidiş iyi değil. Bakalım bu farklılık, Engels’in 1844 ve Disraeli’nin 1845 yılında yayımladığı kitaplardaki durum gibi olacak mı. Olursa ne olur? Ne olabileceğini anlamak istiyorsanız, İngiliz işçi sınıfınının 19. yüzyılın ilk yarısındaki tarihini okuyun.